

ZAJEDNICA OPŠTINA CRNE GORE

MODEL

LOKALNI AKCIONI PLAN U OBLASTI INVALIDITETA ZA PERIOD 2018-2021. GODINE

Podgorica, decembar 2017.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	3
LISTA ČLANOVA RADNE GRUPE.....	5
UVOD UVOD I PRINCIPI IZRADE LOKALNOG AKCIONOG PLANA.....	6
METODOLOGIJA.....	8
ANALIZA STANJA	9
OBLASTI DJELOVANJA I PREDLOG CILJEVA I AKTIVNOSTI	10
VIZIJA.....	10
MISIJA.....	10
I DIO - INTEGRACIJA LICA SA INVALIDITETOM.....	11
CILJEVI LOKALNOG PLANA.....	12
1 — PRISTUPAČNOST	13
2 — PARTICIPACIJA	18
3 — ZAPOŠLJAVANJE.....	21
4 — OBRAZOVANJE I OBUKA	25
5 — SOCIJALNA ZAŠTITA.....	29
6 — ZDRAVSTVO	33
II DIO - ZAŠTITA LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJA JEDNAKOSTI.....	36
ANALIZA STANJA.....	37
CILJEVI LOKALNOG PLANA I PRIPRITETNE OBLASTI ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI.....	38
1 — POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA LIČNOSTI LICA SA INVALIDITETOM	39
2 — DISKRIMINACIJA.....	43
3 — DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA PRED ORGANIMA LOKALNE UPRAVE I JAVNIH SLUŽBI.....	48
4 — DISKRIMINACIJA U OBLASTI SOCIJANE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI.....	51
5 — DISKRIMINACIJA U OBLASTI PRIVATNOSTI I PORODIČNIH ODNOSA.....	53
6 — DISKRIMINACIJA U OBLASTI VASPITANJA, OBRAZOVANJA I STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA	55
7 — DISKRIMINACIJA U OBLASTI PROFESIONALNE REHABILITACIJE, RADA I ZAPOŠLJAVANJA.....	57
8 — DISKRIMINACIJA U OBLASTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I PRISTUPA ADEKVATNIM POMAGALIMA.....	59
9 — DISKRIMINACIJA U OBLASTI POLITIČKOG I JAVNOG	

ŽIVOTA.....	62
10—DISKRIMINACIJA U OBLASTI KULTURE, SPORTA I REKREACIJE.....	64
PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI.....	67
FINANSIJSKI PLAN.....	67

PREDGOVOR

Poštovane članice,

Zaštita osoba sa invaliditetom je jedan od najosjetljivijih elemenata društveno - razvojne, ekonomske i prije svega socijalne politike. Naš zadatak je da unaprijedimo položaj lica sa invaliditetom u lokalnoj zajednici, imajući u vidu lica sa invaliditetom kao pojedinca, tj. ličnost sa svim ljudskim potrebama. Sistemska rješenja moraju svakoj grupaciji omogućiti da oblikuju, izražavaju i realizuju svoje osnovne potrebe kao i posebne interese i da imaju pravo na jednake mogućnosti u lokalnoj zajednici.

Vlada Crne Gore je 2016. godine donijela Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine. Strategijom su utvrđene mjere i aktivnosti koje treba za rezultat da imaju obezbjeđivanje potpune zaštite od diskriminacije i uživanje jednakih prava u svim oblastima života licima sa invaliditetom.

Strategijom su kao nosioci obaveza u izvršavanju mjera i aktivnosti u značajnom dijelu prepoznate jedinice lokalne samouprave kao i Zajednica opština, kao ključni nosilac izrade Modela Lokalnog akcionog plana za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti. U cilju pomoći opštinama da pripreme i donesu Lokalni akcioni plan, donešeno je Rješenje o formiranju Međuresorske radne grupe, koju čine predstavnici opština - članovi stalnih radnih tijela Zajednice opština, resornih ministarstva zaduženih za pitanja lica sa invaliditetom, NVO i Sekretarijata Zajednice opština, sa zadatkom da pripremi Model Lokalnog akcionog plana.

Međutim, kako je na sastanku Međuresorske radne grupe, zaključeno da **Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine i Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020. godine**, predviđaju aktivnosti koje se međusobno prepliću i nadovezuju, a u cilju jednostavnijeg planiranja aktivnosti i izvještavanja o istim od strane jedinica lokalne samouprave, kao i jedinstvene metodologije prilikom izrade Modela Lokalnog akcionog plana, odlučeno je da Međuresorska radna grupa uporedno analizira obaveze i utvrdi aktivnosti i mjere u Modelu koje proističu iz oblasti **integracije** i mjere koje proističu iz zaštite od **diskriminacije** lica sa invaliditetom i promocije jednakosti.

Iz navedenih razloga, odlučeno je da **Model Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta** za period 2018-2021. godine, bude pripremljen kao jedinstven Model

lokalnog akcionog plana za implementaciju **Strategije za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020.godine**, na koju se odnosi **I dio Modela** i implementaciju **Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021.godine**, na koju se odnosi **II dio ovog Modela**.

Model Lokalnog akcionog plana nije obavezujući za jedinice lokalne samouprave, već treba da pomogne u obezbjeđenju smjernica i principa na kojima će opštine urediti ovo važno pitanje i donijeti svoje lokalne akcione planove. Vjerujem da će Model Lokalnog akcionog plana biti od koristi opštinama u pripremi svojih planova i da će ubrzati proces njihovog donošenja, a što za rezultat treba da ima značajnije unapređenje uslova života i rada lica sa invaliditetom u lokalnoj zajednici, uz uvažavanje svih prava i posebnosti, bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

S poštovanjem,

GENERALNI SEKRETAR
Refik Bojadžić, s.r.

LISTA ČLANOVA MEĐURESORSKE RADNE GRUPE

Generalni sekretar Zajednice opština obrazovao je *Međuresorsku radnu grupu za izradu Modela Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta za period 2018-2021. godine*, u sastavu:

- **Saida Čikić**, sekretarka Sekretarijata za lokalnu samoupravu opštine Bijelo Polje i predsjednica Odbora za društvene djelatnosti Zajednice opština,
- **Mirosava Nedić**, savjetnica I u opštini Kolašin i članica Odbora za društvene djelatnosti Zajednice opština,
- **Marko Lalević**, Sekretar Sekretarijata za planiranje i uređenje prostora i član Odbora za prostorno planiranje Zajednice opština,
- **Aleksandra Popović**, samostalna savjetnica I u Direktoratu za unapređenje i zaštitu ljudskih pava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava,
- **Jelena Raičević**, samostalna savjetnica I za građenivarstvo u Direktoratu za građevinarstvo u Ministarstvu održivog razvoja i turizma,
- **Irma Mušović**, samostalna savjetnica II u Direktoratu za socijalno staranje i dječiju zaštitu u Ministarstvu rada i socijalnog staranja,
- **Milenko Vojičić**, izvršni direktor NVO „Udruženja Plegije“,
- **Ivana Nedović**, sekretarka Odbora za društvene djelatnosti Zajednice opština.

UVOD I PRINCIPI IZRADE LOKALNOG AKCIONOG PLANA

Osnovne smjernice za izradu Modela Lokalnog akcionog plana sadržane su u Evropskoj strategiji za osobe sa invaliditetom 2010-2020. godine i Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom. Njihova svrha je da se licima sa invaliditetom (OSI) obezbijedi puno uživanje ljudskih prava, uvažavajući princip jednakosti i ravnopravnosti.

Radeći na planu Međuresorska radna grupa vodila se međunarodnim principima zaštite prava lica sa invaliditetom i prioriternim ključnim oblastima delovanja koje je identifikovala Evropska Komisija, a to su:

pristupačnost, participacija, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje i obuka, socijalna zaštita i zdravstvo.

Ove oblasti odabrane su na osnovu njihovog potencijala da doprinesu ostvarivanju opštih ciljeva Konvencije UN, odnosno strateškim dokumentima institucija i konsultacija sa zemljama članicama, interesnim grupama i opštom javnošću. Nacionalna strategija usvojena u Crnoj Gori takođe obuhvata ove ključne oblasti, te je ovaj lokalni plan u skladu sa nacionalnim stremljenjima i planovima.

Pored navedenog, radna grupa je imala u vidu i preporuke Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom od septembra 2017. godine, kojim u svom izvještaju posebno ukazuje na nedostatak redovne i održive finansijske podrške organizacijama osoba sa invaliditetom, između ostalog i na lokalnom nivou, nedostatak transparentnog i efikasnog struktuiranog mehanizma za redovne konsultacije osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija.

Kada je lokalni nivo u pitanju, Komitet UN posebno preporučuje da treba uključiti one koji predstavljaju žene sa invaliditetom, djecu sa smetnjama u razvoju, lica sa oštećenjem sluha i govora i lica sa psihosocijalnim i/ili intelektualnim invaliditetom na nacionalnom i lokalnom nivou kroz transparentne okvire u vezi sa zakonom i kreiranjem politike, obezbijediti djeci sa invaliditetom, nezavisno od vrste njihovog oštećenja, neophodne intervencije u ranom djetinjstvu i razvojne usluge u saradnji organizacijama roditelja sa djecom sa smetnjama u razvoju.

Komiteta UN takođe preporučuje lokalnim upravama da obezbijede pružanje i učine pristupačnim i anonimne usluge, licima sa invaliditetom koje su žrtve nasilja, zlostavljanja i eksploatacije, bilo unutar ili izvan porodice, kao što su skloništa, službe za podršku žrtvama, telefonske linije i mehanizmi žalbi.

Nacionalni strateški okvir koji je uzet u obzir prilikom izrade ovog plana obuhvata:

- Strategiju za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, za period 2016-2020.godine,
- Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, za period 2017-2021.godine,
- Strategiju razvoja socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori 2018 -2022.godine.

Na nivou lokalnih samouprava, u fokusu pažnje će biti praćenje stanja u konkretnoj opštini, i sprovođenju aktivnosti koje će unaprijediti kvalitet života OSI i zaštititi od diskriminacije što uključuje i pokretanje i sprovođenje inicijativa na nacionalnom nivou.

Lice sa invaliditetom je lice koje ima dugoročno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima (u daljem tekstu: OSI)

Invaliditet je priznat kao prioritet u rješavanju, u skladu sa Standardnim pravilima UN o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom („Standardna pravila OUN”), koja su usvojena 1993. godine. Donošenjem Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom u decembru 2006. godine, koju je naša država ratifikovala, sve veći značaj se poklanja invaliditetu kao pitanju ljudskih prava, koja podrazumijeva promjenu obrasca invaliditeta sa medicinskog na socijalni model.

Invaliditet se više ne posmatra kao problem i isključivo kao medicinsko pitanje, koje treba da rješavaju samo medicinski stručnjaci i socijalna politika, već i kao pitanje ljudskih prava koje treba rješavati koristeći pozitivne mjere i inkluzivnu politiku. U tom pogledu lokalne zajednice imaju značajnu ulogu.

Invaliditet proističe iz interakcije lica sa invaliditetom sa barijerama u okruženju i barijerama koje se odražavaju u stavovima zajednice, a otežavaju puno i efektno učešće lica sa invaliditetom u široj društvenoj zajednici na principima jednakosti sa ostalim članovima tog društva. Primjena socijalnog modela ima za cilj da se otklone socijalne i barijere iz okruženja, kako bi lica sa invaliditetom živjela samostalno i uživala ista prava kao i ostali građani. Ova promjena paradigme stavlja veći naglasak na činioce iz okruženja koji utiču na lica sa invaliditetom. Naime, barijere u izgrađenom okruženju su te koje sprečavaju pristup službama i ometaju učešće lica sa invaliditetom u društvenom životu.

METODOLOGIJA

Predsjednik Opštine_____ je na osnovu svojih ovlašćenja u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi i Statutom Opštine, rješenjem obrazovao *Radnu grupu za izradu Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta za period 2018-2021 godine.*

Zadatak Radne grupe, je da pri izradi Nacrta Lokalnog akcionog plana, (LAP) kao strateškog dokumenta u oblasti invaliditeta, identifikuje postojeće stanje, evidentira probleme i prisutne slabosti, prepozna i utvrdi potrebe, prepozna potencijale i prednosti sa kojima lokalna zajednica raspolaže, definiše prioritete i utvrdi program aktivnosti, kako bi se do 2021. godine stvorio ili započelo stvaranje ambijenta prilagođenog potrebama OSI.

Radnu grupu čine predstavnici/e javnog sektora i organizacija civilnog društva, sa bogatim znanjem i iskustvom na polju zaštite prava osoba sa invaliditetom i obezbjeđivanju podrške i usluga osobama sa invaliditetom i njihovim porodicama u navedenim ključnim oblastima djelovanja, i to predstavnici:

- Lokalne samouprave,
- Organa lokalne uprave nadležanih za pitanja osoba sa invaliditetom (uključiti predstavnike sekretarijata nadležnog za oblast društvenih djelatnosti, prostornog planiranja i urbanizma, finansija i drugih relevantnih sekretarijata)
- Javne ustanove u oblasti zdravstva
- Javne ustanove u oblasti obrazovanja
- JU Centra za socijalni rad,
- Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (Lokalni biro rada),
- Organizacije civilnog društva na teritoriji opštine koje se bave problemima osoba sa invaliditetom i
- drugih ustanova koje se bave pružanjem usluga osobama sa invaliditetom.

Tokom izrade Nacrta LAP, potrebno je da Radna grupa: uradi analizu opštinskih propisa koji definišu prava lica sa invaliditetom, sprovede konsultacije sa građanima putem on-line upitnika objavljenog na sajtu Opštine, sprovede javne rasprave za stručnu i laičku javnost i druga istraživanja relevantna za izradu LAP-a.

ANALIZA STANJA

Navesti:

- opšte podatke opštine: broj stanovnika, površina, broj osoba sa invaliditetom na teritoriji opštine prema raspoloživim podacima, detaljna struktura osoba sa invaliditetom prema kategoriji invaliditeta, predstavljena u procentima;
- prethodni Lokalni akcioni plan opštine/podzakonski akt kojim su bila uređena prava i zaštita osoba sa invaliditetom, koji je bio njegov cilj i uspjeh realizacije;
- raspoložive resurse na lokalnom nivou (kratak opis djelokruga rada i aktivnosti koje se sprovode po ovom pitanju):
 - organ/i lokalne uprave nadležan/i za pitanje osoba sa invaliditetom – navesti opis poslova ovih organa i opisati vezu između jedinica lokalne samouprave i državnih institucija na teritoriji opštine koje se bave ovim pitanjem,
 - tijela skupštine opštine nadležna za ovu oblast,
 - javne ustanove i službe čiji je osnivač opština koje pružaju usluge licima sa invaliditetom,
 - lokalni Centar za socijalni rad,
 - lokalni biro rada,
 - institucije koje pružaju zaštitu od diskriminacije (sud, tužilaštvo, ograni za prekršaje, organi za inspekcijiski nadzor, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda),
 - organizacije civilnog društva na teritoriji opštine,

Kratko opisati rezultate nakon analize iz upitnika, javne rasprave itd.

OBLASTI DJELOVANJA I PREDLOG CILJEVA I AKTIVNOSTI

VIZIJA

Vizija Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta je stvaranje jednakih mogućnosti u zajednici za sve građane.

MISIJA

Misija Lokalnog akcionog plana u oblasti invaliditeta je unapređenje položaja lica sa invaliditetom u lokalnoj zajednici kroz razvoj programa i infrastrukture koji će osigurati jednake mogućnosti bez diskriminacije.

I DIO - INTEGRACIJA LICA SA INVALIDITETOM

Prioritetne oblasti definisane Strategijom za integraciju lica sa invalidetom u Crnoj Gori za period 2016-2020. godina, koje će jedinice lokalne samouprave definisati na osnovu analize sopstvenog stanja i potreba su:

- 1. Pristupačnost;**
- 2. Participacija;**
- 3. Jednakost;**
- 4. Zapošljavanje;**
- 5. Obrazovanje i obuka;**
- 6. Socijalna zaštita;**
- 7. Zdravstvo.**

Ciljevi i aktivnosti za njihovu realizaciju predstavljaju predloge utvrđene Modelom, a svaka jedinica lokalne samouprave će utvrditi iste, shodno stanju i potrebama u svojoj lokalnoj zajednici.

Principi procesa izrade LAP

- Uspostavljena je otvorena – transparentna konsultacija zainteresovanih subjekata;
- Dugoročna perspektiva urađenog dokumenta;
- Efikasnost (isplativost/ekonomičnost) dokumenta;
- Multidisciplinarni i međusektorski pristup i rad u grupi;
- Specifični merljivi, realni i ostvarivi ciljevi pri izradi dokumenta.

CILJEVI LOKALNOG PLANA ZA INTEGRACIJU LICA SA INVALIDITETOM

- CILJ 1:** *Povećavanje opšteg nivoa pristupačnosti fizičkog okruženja, javnog prevoza, informaciono-komunikacionih tehnologija, javnih objekata i usluga licima sa invaliditetom.*
- CILJ 2:** *Omogućavanje učešća u političkom i javnom životu, pravo na slobodno kretanje, puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima osobama sa invaliditetom.*
- CILJ 3:** *Unapređenje uslova za povećanje zapošljivosti lica sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada.*
- CILJ 4:** *Sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u proces obrazovanja i obuke.*
- CILJ 5:** *Uključivanje lica sa invaliditetom u društvenu zajednicu unapređivanjem životnog standarda kroz uspostavljanje održivog sistema socijalne zaštite.*
- CILJ 6:** *Unapređenje zdravlja OSI i njihovih porodica, kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga i odgovarajućih medicinskih tretmana, bez obzira na vrstu i stepen invaliditeta i pravo na uživanje najvišeg mogućeg standarda zdravlja bez diskriminacije po osnovu invaliditeta.*

1 — PRISTUPAČNOST

Pristupačnost je preduslov za učešće u društvenom i ekonomskom životu u jednoj zajednici.

„Pristupačnost“ znači da lica sa invaliditetom imaju pristup na istim osnovama kao i druga lica.

Diskriminacija u ovoj oblasti može biti:

- diskriminacija u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi,
- diskriminacija u pristupu informacijama i komunikacijama,
- diskriminacija u pristupu javnom prevozu,
- diskriminacija u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga i
- ograničavanje lične pokretljivosti.

U svim ovim oblastima i dalje postoje ogromne prepreke u svim lokalnim zajednicama u Crnoj Gori.

Ako se uporedi situacija sa drugim zemljama, mora se primijetiti da je stanje lošije, i ako na primjer, i u zemljama članicama EU u prosjeku ima samo 5% javnih vebajtova koji su potpuno usaglašeni sa standardima pristupačnosti interneta (veliki je broj onih koji su djelimično pristupačni). Procenat usaglašenih vebajtova u Crnoj Gori, a posebno na lokalnom nivou nije poznat. Pored toga, mnogi TV emiteri i dalje imaju malo titlovanih i audio opisanih programa¹ pa se u drugim zemljama i lokalnim zajednicama kao jedan od ciljeva u ovoj oblasti teži ostvarenju pristupačnosti roba, usluga uključujući i javne usluge i pomagala za lica sa invaliditetom. Ciljevi nacionalne strategije u Crnoj Gori su takođe okrenuti ka ovim pravcima.

Navesti da li su informaciono-tehnološki servisi na lokalnom nivou i veb sajt opštine urađeni prema standardima za pristupačnost licima sa različitim vrstama invaliditeta.

Navesti nacionalni zakonodavni okvir kojim se uređuje pristupačnost:

✓ Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata kao osnovni zakon u oblasti izgradnje ("Sl.list CG", br.064/17), definiše da, izgradnja stambenih i stambeno-poslovnih objekata vrši se na način kojim se licima smanjene pokretljivosti obezbeđuje nesmetan pristup i kretanje;

¹ EC (2007), SEC(2007) 1469, str. 7.

✓ Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. ("Sl. list CG", br. 51/08, 34/11, 35/13 i 33/14)²

✓ Zakon o putevima: ("Sl. list CG", br. 42/04, 21/09 i "Sl. list CG", br. 54/09, 40/10, 73/10, 36/11, 40/11) uređuje pravni položaj, razvoj, održavanje, zaštitu, upravljanje i finansiranje javnih puteva. U tom smislu ovaj zakon prepoznaje beneficije za učesnike u saobraćaju – lica sa invaliditetom.

✓ Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima ("Sl. list CG", br. 33/12 i 58/14) je propisao da lica sa invaliditetom uživaju posebnu zaštitu.

✓ Zakon o komunalnim djelatnostima

✓ Opštinske odluke usklađene sa zakonskom regulativom:

- Odluka o postavljanju odnosno građenju i uklanjanju pristupnih rampi, liftova i sličnih objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom,
- Odluka o javnim parkiralištima,
- Odluka o obrazovanju Savjeta za razvoj lokalne samouprave,
- Odluka o radnim tijelima Skupštine Opštine,
- Odluka o učešću građana u vršenju javnih poslova,
- Odluka o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava NVO,
- Odluka o komunalnom uređenju grada i
- druga relevantna opštinska akta u oblasti pristupačnosti.

Cilj ovog Lokalnog plana je povećan opšti nivo pristupačnosti fizičke sredine, javnog prevoza, informaciono-komunikacionih tehnologija, javnih objekata i usluga licima sa invaliditetom. Lista aktivnosti kroz koje se teži raditi na ostvarenju ovog cilja može se naći u priloženoj tabeli.

² <http://www.sluzbenilist.me/PravniAktDetalji.aspx?tag=%7BC4F9E07B-70E8-47EB-94DA-71A0B6AFCAD4%7D>

Cilj 1: Povećavanje opšteg nivoa pristupačnosti fizičkog okruženja, javnog prevoza, informaciono-komunikacionih tehnologija, javnih objekata i usluga licima sa invaliditetom.

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/ partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
1.1. Uraditi spisak objekata u javnoj upotrebi u vlasništvu organa lokalne samouprave	-Urađen spisak objekata	Opština, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, NVO koje se bave pitanjima OSI	2018.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.2. Uraditi analizu pristupačnosti istih i predlog mjera za prilagođavanje	-Urađena analiza pristupačnosti	Opština, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, NVO koje se bave pitanjima OSI	2018.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.3. Utvrditi prioritetne objekte	-Utvrdjeni prioritetni objekti	Opština, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, NVO koje se bave pitanjima OSI	2018.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.4. Donijeti Akcioni plan za prioritetno prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi u vlasništvu organa lokalne samouprave	- Donešen Akcioni plan	Opština, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, NVO koje se bave pitanjima OSI	2018.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.5. Uraditi Mapu	- Izrađena Mapa	Opština, NVO	2018.god	Opština, državni i EU	

pristupačnih objekata sa trasom puta prilagođenom osobama sa invaliditetom i učiniti je dostupnom				fondovi, biznis sektor	
1.6. Na godišnjem nivou lokalne samouprave će izveštavati Ministarstvo održivog razvoja i turizma o sprovođenju usvojenih akcionih planova za prilagođavanje objekata u javnoj upotrebi na lokalnom nivou licima sa invaliditetom	-Dostavljen izveštaj	Opština	Kontinuirano	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.7. Izrada Akcionog plana za prilagođavanje fizičkog okruženja (parkovi, ulice,trotoari i sl.)	- Izrađen Akcioni plan	Opština, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, i NVO koje se bave pitanjima OSI	2018.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.8. Formirati Tim za pristupačnost odnosno Tim za praćenje realizacije plana prilagođavanja objekata u javnoj upotrebi i fizičkog okruženja. Imenovati kontakt osobu (focal point)	- Formiran mobilni tim - Postoji godišnji plan tima - Imenovana kontakt osoba	Opština, NVO koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano 2018 – 2021.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.9. Prilagođavanje sajta Opštine za lica sa oštećenjem vida	- Prilagođen sajt za lica sa oštećenjem vida	Opština	2018.god	Opština	

1.10. Obezbijediti pristupačan Taksu prevoz za OSI	- Broj taksi službi koje imaju minimum jedno vozilo prilagođeno za OSI.	Biznis sektor, NVO koje se bave pitanjima OSI	Do kraja 2021.god	Biznis sektor, EU fondovi i dr. donatori	
1.11. Uspostaviti horizontalnu i vertikalnu signalizaciju na 5% od ukupnog broja parking mjesta za OSI sa prioritetom ispred relevantnih institucija	- Broj parking mjesta	Opština, Ministarstvo saobraćaja, Parking servis i NVO koje se bave pitanjima OSI	2018- 2019 .god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
1.12. Obezbijediti javni toalet za OSI	- Funkcionalan minimum jedan javni toalet za OSI	Opština	Do kraja 2021.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	

2 — PARTICIPACIJA

Postoji još uvek mnogo prepreka koje sprečavaju lica sa invaliditetom od punog uživanja njihovih osnovnih prava (uključujući i građanska prava) i koje ograničavaju njihovo učešće u društvu na istim osnovama.

Neka od tih prava su:

- pravo na slobodno kretanje,
- pravo na izbor mjesta i načina života,
- puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima,
- pravo na učešće u političkom i javnom životu i
- pravo na samozastupanje kroz organizacije lica sa invaliditetom.

Ciljevi evropskih politika kako na nacionalnim tako i lokalnom nivou, kojima bi trebalo kao društvo da težimo, odnose se na ostvarivanje pune participacije osoba sa invaliditetom u društvu:

- uklanjanjem administrativnih prepreka i prepreka koje predstavljaju različiti stavovi u pravcu punog i jednakog učešća;
- obezbjeđivanjem kvalitetnih usluga u zajednici, uključujući i pristup personalim asistentima.

Predstavници organizacija osoba sa invaliditetom bi trebalo da unapređuju saradnju sa lokalnom samoupravom i učešćem u radnim grupama za izradu Lokalnih planova i drugih dokumenata koji su vezani za djelatnost ovih organizacija.

U cilju povećanja učešća osoba sa invaliditetom i njihovih organizacija, identifikovani su sledeći problemi:

- Nepristupačnost kulturnih i sportskih objekata i sadržaja za lica sa invaliditetom, nepostojanje sportskih klubova za OSI i kulturnih sadržaja u kojima su uključene OSI,
- Nepristupačnost biračkih mjesta, arhitektonske barijere, kao i neodgovarajući materijali koji bi trebali biti pristupačni i lako razumljivi i
- Nepostojanje osnovnih uslova za rad organizacija lica sa invaliditetom.

Cilj ovog lokalnog plana je omogućiti pravo na slobodno kretanje, puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima licima sa invaliditetom. Lista aktivnosti kroz koje se teži raditi na ostvarenju ovog cilja može se naći u priloženoj tabeli.

Cilj 2: Omogućavanje prava na slobodno kretanje, puni pristup kulturnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima licima sa invaliditetom.

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finasiranja	Iznos sredstava
2.1. Učiniti pristupačnim izborna mjesta za OSI³	- Broj prilagođenih izbornih mjesta	Opštinska izobrna komisija, Državna izbrna komisija, NVO koje se bave pitanjima OSI	U toku izbornog procesa kontinuirano	državni i EU fondovi, biznis sektor	
2.2. Obezbjediti aktivno učešće OOSI pri donošenju planova i programa i drugih akata od strane lokalne samouprave važnih za lica sa invaliditetom.	- Broj predstavnika OOSI u radnim tijelima Opštine, na javnim raspravama, itd.	Opština, NVO koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Sredstva nijesu potrebna	
2.3. Učiniti pristupačnim sportske i kulturne sadržaje za OSI	- Broj prilagođenih objekata	Opština, nadležna ministarstva i NVO koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, Ministarstvo sporta, Ministarstvo kulture i drugi, državni i EU	

³ U skladu sa Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom

				fondovi, biznis sektor	
2.4. Pokrenuti postupak za angažovanje gestovnog i narativnog prevodioca	- Postupak pokrenut	Opština, Ministarstvo kulture, NVO koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, Ministarstvo kulture, i drugi, državni i EU fondovi	
2.5. Podržati formiranje sportskih organizacija za OSI	- Broj i vrsta formiranih sportskih klubova za OSI	Opština, Ministarstvo sporta i NVO koje se bave pitanjima OSI	2017-2018.god	Opština, Ministarstvo sporta i drugi državni i EU fondovi, biznis sektor	
2.6. Sprovoditi programe i aktivnosti za učešće OSI u kulturnim i sportskim dešavanjima	- Broj i vrsta programa - Broj OSI uključenih u ove programe	Opština i NVO koje se bave pitanjima OSI, nadležna ministarstva (Ministarstvo kulture, Ministarstvo sporta)	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, Ministarstvo kulture, Ministarstvo sporta i drugi državni i EU fondovi, biznis sektor	

3 — ZAPOSŁJAVANJE

Radna mjesta obezbjeđuju ekonomsku nezavisnost, pospješuju lično ostvarivanje i predstavljaju najbolju zaštitu od siromaštva. Važno je omogućiti što većem broju lica sa invaliditetom da ostvare zaradu na otvorenom tržištu rada.

Lica sa invaliditetom se suočavaju sa stopom nezaposlenosti koja je 2-3 puta viša u odnosu na lica bez invaliditeta. Nezaposlene OSI žive ispod linije apsolutnog siromaštva dok je stopa zaposlenosti izuzetno niska. Zato je neophodno zapošljavanje OSI, i to je ključni činilac za otklanjanje predrasuda o radnim sposobnostima i efektima rada osoba sa invaliditetom.

U oblasti zapošljavanja potrebno je unaprijediti uslove za povećanje zaposlenosti lica sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada, uz otklanjanje barijera i stvaranje mogućnosti za veću zaposlenost lica sa invaliditetom kroz njihovu edukaciju, treninge i profesionalno osposobljavanje, kao i prilagođavanje tržišta rada licima sa invaliditetom.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji je definisan kvotni sistem zapošljavanja, odnosno obaveza poslodavca da zaposli određeni broj lica sa invaliditetom u skladu sa ukupnim brojem zaposlenih. Ukoliko poslodavac ne zaposli određeni broj lica sa invaliditetom, dužan je da uplati poseban doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Iz tog Fonda izdvajaju se sredstva za mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije za nezaposlena i zaposlena lica sa invaliditetom, sufinansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje, programe aktivne politike zapošljavanja u kojima učestvuju lica sa invaliditetom, subvencije za zarade, finansiranje grant šema kao i novčane pomoći.

U cilju realizacije mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom i drugih teže zapošljivih lica, u Birou rada u sedam područnih jedinica radi prvostepena komisija za profesionalnu rehabilitaciju. Nakon završenih mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije, lica sa invaliditetom dobijaju rješenja o preostaloj radnoj sposobnosti i rješenja o mogućnosti zaposlenja, kao i stručnu pomoć u traženju posla, čime postaju konkurentniji na tržištu rada. Ukoliko lice ne može dobiti ocjenu zapošljivosti, ono će biti proglašeno nezapošljivim. Isto se može uključiti u program socijalne uključenosti, radi sticanja funkcionalnih i socijalnih vještina.

Lica koja se zbog određenog invaliditeta ne mogu uključiti na tržište rada mogu biti angažovana kroz jedan vid rada u kome će se očuvati i poboljšati njihove njihove preostale radne sposobnosti i radne mogućnosti, a koji nije profitabilnog karaktera. U tom slučaju se radi o radnoj okupaciji. Radna okupacija se izvodi kod licenciranog izvodjača profesionalne rehabilitacije. Za vrijeme trajanja mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije, lica sa invaliditetom primaju novčanu pomoć,

na ime troškova za prevoz i ishranu i sa istima su zaključeni ugovori o dodjeli ove pomoći.

Treba naglasiti da mjerama i aktivnostima profesionalne rehabilitacije mogu biti obuhvaćena i zaposlena lica sa invaliditetom, da bi sačuvali postojeće zaposlenje, napredovali u njemu ili promijenili radno mjesto.

I pored postojanja pravnog okvira za realizaciju programa profesionalne rehabilitacije i podsticanje bržeg zapošljavanja lica sa invaliditetom i njihovog ravnopravnog učešća na tržištu rada, njihov efekat u praksi još uvijek je manji od očekivanog.

Poslodavac koji zaposli lice sa invaliditetom ostvaruje pravo na subvencije i to: subvencije zarada, bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada za zapošljavanje lica sa invaliditetom u iznosu od 100% opravdanih troškova, kreditna sredstva pod povoljnim uslovima za kupovinu mašina, opreme i alata potrebnog za zapošljavanje lica sa invaliditetom i učešće u finansiranju troškova ličnih asistenata lica sa invaliditetom.

Navesti raspoložive podatke Zavoda za zapošljavanje – Lokalnog biroa rada, za tu opštinu o broju nezaposlenih, razvrstanih prema metodologiji sa procentualnim pokazateljem broja lica sa invaliditetom i broj korisnika novčane naknade OSI po osnovu nezaposlenosti.

Navesti broj lica sa invaliditetom koja su trenutno uključena i lica koja su do sada prošla proces profesionalne rehabilitacije.

Navesti raspoložive aktivnosti i rezultate postignute realizacijom grant šema na lokalnom nivou.

Navesti podatke o broju zaposlenih OSI u organima lokalne uprave (muškarci – žene, nivo kvalifikacije, vrsta subvencija po Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji):

- Na neodređeno vrijeme,
- Preko grant šema,
- Programa javnih radova,
- Itd.

Opisati saradnju lokalne samouprave sa poslodavcima i NVO sektorom u oblasti zapošljavanja. Npr. navesti i opisati ukoliko je osnovana Zaštitna radionica ili socijalno preduzeće za OSI.

Cilj ovog lokalnog plana je unaprijeđenje uslova za povećanje zapošljivosti lica sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada. Lista aktivnosti kroz koje se teži raditi na ostvarenju ovog cilja može se naći u priloženoj tabeli.

Cilj 3: Unaprijeđenje uslova za povećanje zapošljivosti lica sa invaliditetom i njihovo ravnopravno učešće na tržištu rada

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
3.1. Sprovesti programe usmjerene ka poslodavcima radi smanjenja barijera i stereotipa poslodavaca prema licima sa invaliditetom i povećanje stepena njihove informisanosti o prednostima politike zapošljavanja lica sa invaliditetom.	-Broj organizovanih debata, prezentacija i sl. -Povećanje broja zainteresovanih poslodavaca koji su zaposlili lice sa invaliditetom.	Opština, Biro rada, NVO sektor, izvođači profesionalne rehabilitacije.	Kontinuirano 2017 – 2018.god	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i dr. državni i EU fondovi	
3.2. Planirati i sprovesti aktivne politike zapošljavanja OSI na nivou institucija.	-Broj dostavljenih planova i sprovedenih u praksi. -Redovno izvještavanje o postignutim rezultatima.	Opština, Biro rada, NVO, poslodavci.	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i dr. državni i EU fondovi	
3.3.Podsticati samozapošljavanje i razvijati programe preduzetništva OSI.	-Broj sprovedenih obuka. -Broj osoba sa invaliditetom obuhvaćenih obukama. - Broj odobrenih zahtjeva za kreditiranje.	Opština, Biro rada, NVO.	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i dr. državni i EU fondovi, biznis sektor	
3.4. Podsticati i podržavati uključivanje žena sa	-Broj realizovanih programa i broj	Opština, Biro rada, NVO, izvođači	Kontinuirano 2017 –	Opština, Ministarstvo rada i	

invaliditetom na tržište rada.	zaposlenih žena sa invaliditetom.	profesionalne rehabilitacije.	2021.god	socijalnog staranja i dr. državni i EU fondovi, biznis sektor	
3.5. Podsticati povećanje broja zaposlenih OSI u preduzećima i ustanovama čiji je osnivač Opština.	- Broj zaposlenih lica.	Opština, Biro rada, NVO, poslodavci.	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, Ministarstvo finansija Fond za rehabilitaciju	
3.6. Obezbijediti prostor za rad Zaštitnog pogona, Radnog centra i/ili Zaštitne radionice.	-Obezbijeden prostor.	Opština, NVO	2017 – 2021.god	NVO, EU fondovi, Donatori	

4 — OBRAZOVANJE I OBUKA

Jedno od osnovnih ljudskih prava jeste pravo na obrazovanje. Osnovna razvojna obrazovna misija za svu djecu jeste njihovo osamostaljivanje, integracija, podsticanje interesovanja koja odgovaraju njihovnim životnim potrebama, a u skladu sa očuvanim potencijalima.

Potrebno je da lica sa invaliditetom, posebno djeca, budu aktivno uključena u sistem opšteg obrazovanja i da im se pruži individualna podrška u njihovom najboljem interesu. Pristup redovnom obrazovanju djece sa teškim oblikom invaliditeta je otežan, a ponekad su ona izolovana iz sistema obrazovanja. S tim u vezi, važno je osigurati pristupačnost i podržavati inkluzivno, kvalitetno obrazovanje i obuke na lokalnom nivou.

Osnovna razvojna obrazovna misija za svu djecu jeste njihovo osamostaljivanje, individualni pristup, inkluzija, podsticanje interesovanja koja odgovaraju njihovnim životnim potrebama, a u skladu su sa individualnim mogućnostima.

Navesti podatke o sprovođenju inkluzivnog obrazovanja.

Na lokalnom nivou postoji Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vaspitno-obrazovni proces. Komisiju čine stručna lica različitih profila koja predlažu programe dodatne pomoći i druge uslove koje je potrebno obezbijediti radi kvalitetnog sprovođenja inkluzivnog obrazovanja.

U vaspitno-obrazovnim ustanovama izrađuju se individualno razvojno obrazovni programi (IROP) i individualni tranzicioni plan (ITP).

Pod pokroviteljstvom Zavoda za zapošljavanje radi se profesionalna orijentacija i posebni programi za obrazovanje odraslih.

Pored navedenog, razvijena je i volonterska sekcija u školama, za druženje sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama.

Cilj ovog lokalnog plana je sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje sve djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u proces obrazovanja i

obuke. Lista aktivnosti kroz koje se teži raditi na ostvarenju ovog cilja može se naći u priloženoj tabeli.

Cilj 4: Sveobuhvatno, adekvatno i kvalitetno uključivanje sve djece i omladine sa posebnim obrazovnim potrebama u proces obrazovanja i obuke.

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
4.1.Unaprijediti međusektorsku i međuinstitucionalnu saradnju tako sto će se potpisati memorandum na loklanom nivou (obrazovanje, zdravstvo i socijalna zastita) da bi se stvorili uslovi koji će omogućiti jednake uslove za obrazovanje, kao i praćenje procesa školovanja	- Potpisan memorandum - Broj održanih sastanaka i preduzete mjere	Vaspitno obrazovne ustanove, Opština, Centar za socijani rad, Dom zdravlja	2017.god	Sredstva nijesu potrebna	
4.2.Unaprijediti evidenciju i praćenje djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju kroz sve nivoe obrazovanja.	- Baza podataka o djeci sa posebnim obrazovnim potrebama	Opština - Kancelarija za OSI, Obrazovne ustanove	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Redovna sredstva	
4.3. Uvesti servis gestovnih tumača u svim nivoima obrazovanja u	- Broj gestovnih tumača koji se angažuju u obrazovanju	Obrazovne ustanove, Opština	Školska 2018.- 2019. Godina	Opština, Ministarstvo prosvjete, državni i EU fondovi,	

skladu sa potrebama.				biznis sektor	
4.4. Kontinuirano raditi na unapređivanju svijesti opšte javnosti o dobrobiti inkluzivnog obrazovanja.	- Broj održanih javnih tribina i drugih aktivnosti	Obrazovne ustanove, Opština, NVO	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština, državni i EU fondovi, biznis sektor	
4.5. Nabavka dostupne udžbeničke literature i lektire kao neophodnih pomagala i opreme za proces obrazovanja (Brajevo pismo ili elektronski ili audio format) drugu asistivnu podršku i tehnologiju, priručnike za rad, kompjuteri sa prilagodjenim softverima, reproduktorima, ortopedska pomagala...)	- Broj nabavljenih pomagala	Škole, Ministarstvo prosvjete, Opština,	2018 – 2021.god	Opština, Ministarstvo prosvjete, državni i EU fondovi, biznis sektor	

5 –SOCIJALNA ZAŠTITA

Nedovoljna zastupljenost u opštem obrazovanju i na tržištu rada rezultiraju nejednakostima prihoda i siromaštvom lica sa invaliditetom, kao i njihovom isključenošću iz društva i izolacijom.

Oni moraju imati mogućnost da ostvaruju koristi sistema socijalne zaštite i programa smanjenja siromaštva, pomoći koje se odnose na invaliditet, programa socijalnog stanovanja i drugih usluga, kao i penzijskih programa i beneficija.

Prava u oblasti socijalne zaštite definisana su *Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti*. Socijalna zaštita je uvijek podrazumijevala akciju koja počiva na unaprijed utvrđenim pravilima, humanističkim vrijednostima i izvire iz interesa i ciljeva svih građana. Svrha i ciljevi socijalne politike prisutni su i u drugim sistemima (zapošljavanje, penzijsko i invalidsko osiguranje i sl.) i nemoguće je zamisliti razvoj ekonomske politike bez valjane socijalne politike i obrnuto. Tako su u ovoj oblasti relevantni i Zakon o socijalnom stanovanju, Zakon o kretanju lica sa invaliditetom uz pomoć psa pomagača, Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Zakon o povlasticama, prvi Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, kao i čitav niz podzakonskih akata, čime su stvoreni preduslovi za kvalitetnije ostvarenje socijalne zaštite ranjive populacije.⁴

Navesti opštinske odluke iz oblasti socijalne zaštite koje uređuju ovu oblast (socijalno stanovanje, jednokratne pomoći itd...)

Navesti usluge i ustanove dječije i socijalne zaštite koji se pružaju na lokalnom nivou (usluge personalne asistencije, pomoć u kući, dnevni boravci za odrasla i strara lica, stanovanje uz podršku, svratište, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i druge usluge podrške, alternativni prevoz..)

Na primjer, razvoj usluga socijalne zaštite, uključujući usluge za lica sa invaliditetom i njihove porodice, opština Bijelo Polje obuhvata posebnim strateškim dokumentom: *Lokalnim planom za razvoj usluga socijalne zaštite za period 2017-*

⁴ Zakon o socijalnom stanovanju, Zakon o kretanju lica sa invaliditetom uz pomoć psa pomagača ("Sl.list CG", br. 76/09 i 40/11); Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službeni list RCG", br. 54/03, 39/04, 61/04, 79/04, 14/07 i 47/07 i "Službeni list CG", br. 79/08, 14/10, 78/10, 34/11, 66/12, 38/13, 61/13, 60/14 i 10/15), Zakon o povlasticama ("Sl.list CG", br. 80/08, 40/11 i 10/15) i prvi Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl.list CG", br. 35/15 i 44/15),

2021. god. (ranije obuhvaćene Lokalnim planom za unapređenje socijalne inkluzije – razvoj lokalnih usluga-servisa – 2012-2016. god.).

U pomenutom planu se može pronaći lista servisa iz oblasti socijalne zaštite koja je komplementarna predlogu aktivnosti ovog lokalnog plana.

Licima sa invaliditetom potrebno je omogućiti odgovarajući stepen podrške zbog poboljšanja kvaliteta socijalne zaštite i zadovoljavanja bazičnih životnih potreba. Cilj ovog lokalnog plana je uključivanje lica sa invaliditetom u društvenu zajednicu unapređivanjem životnog standarda kroz uspostavljanje održivog sistema socijalne zaštite. Lista aktivnosti kroz koje se teži raditi na ostvarenju ovog cilja može se naći u priloženoj tabeli.

Cilj 5: Uključivanje lica sa invaliditetom u društvenu zajednicu unapređivanjem životnog standarda kroz uspostavljanje održivog sistema socijalne zaštite.

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
5.1.Osnivanje Dnevnih boravaka	- Osnovan dnevni boravak -Broj korisnika boravka	Opština i Ministarstvo rada i socijalnog staranja	2017-2018	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, državni i EU fondovi, biznis sektor,	
5.2.Uspostavljanje internet stranice na web stranici opštine o pitanjima od važnosti za OSI	- Izrađen internet portal za razmjenu iskustva na lokalnom nivou između pružalaca usluga socijalne zaštite, korisnika i ostalih zainteresovanih strana (poput Disability.info)	Opština, NVO	2017.	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
5.3.Vođenje evidencije o licima sa invaliditetom	-Formiran registar lica sa invaliditetom	Opština – Kancelarija sa OSI, Sekretarijat nadležan za pitanja OSI	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Opština	
5.4.Organizovanje edukacije za tumača znakovnog jezika	- Broj obučених lica	Opština, NVO koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano 2017 – 2018.god	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
5.5. Uspostavljanje savjetovališta za OSI i	-Otvoreno savjetovalište za OSI	Opština, Centar za socijalni rad, NVO	Kontinuirano 2018 –	Opština, Ministarstvo rada i socijalnog	

njihove porodice	- Broj korisnika na godišnjem nivou	koje se bave pitanjima OSI	2021.god	staranja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
5.6. Omogućiti rad OOSI (prostor, administrativno-tehnička sredstva)	- Obezbijeden prostor ili administrativno-tehnička sredstva	Opština, NVO	Kontinuirano 2017-2021.god	Opština, Državni i EU fondovi	

6 — ZDRAVSTVO

U Crnoj Gori, zdravstvena zaštita osoba sa invaliditetom (OSI), kao dio opšte zdravstvene zaštite stanovništva, regulisana je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

Pravo na zdravstvenu zaštitu, između ostalog, obuhvata prevenciju, preglede i liječenje bolesti, stomatološke preglede i liječenja, rehabilitaciju, lijekove i medicinska sredstva i medicinsko-tehnička pomagala.

Zakonom o pravima pacijenata utvrđuju se prava pacijenata. U ostvarivanju ovih prava svakom pacijentu se obezbjeđuje poštovanje ljudskog dostojanstva, fizičkog i psihičkog integriteta kao i zaštita tih prava. Jednako pravo na kvalitetnu i kontinuiranu zdravstvenu zaštitu garantuje se svakom pacijentu u skladu sa njegovim zdravstvenim stanjem, opšte prihvaćenim stručnim standardima i etičkim načelima na svim nivoima zdravstvene zaštite.

Naveći institute zdravstvene zaštite na lokalnom nivou (centri za podršku djeci sa posebnim potrebama, savjetovališta za reproduktivno zdravlje, zaštitnik prava pacijenata).

Cilj ovog lokalnog plana je unapređenje zdravlja OSI i njihovih porodica, kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga i odgovarajućih medicinskih tretmana, bez obzira na vrstu i stepen invaliditeta.

Lista aktivnosti kroz koje se teži raditi na ostvarenju ovog cilja može se naći u priloženoj tabeli.

Cilj 6: Unapređenje zdravlja OSI i njihovih porodica, kroz uspostavljanje jednake dostupnosti medicinskih usluga i odgovarajućih med obzira na vrstu i stepen invaliditeta na uživanje najvišeg mogućeg standarda zdravlja bez diskriminacije po osnovu invaliditeta

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
6.1. Informisanje korisnika/ca o načinu i postupku dobijanja ortopedskih pomagala	- Broj odobrenih naloga po Pravilniku o ortopedskim pomaglima.	JU Zdravstva u toj opštini.	2017.god	Ministarstvo zdravlja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
6.2. Obezbijediti punu primjenu ID kartica za prioritetno ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu OSI.	- Broj informisanih zdravstvenih radnika/ca za prioritetno ostvarivanje zdravstvene zaštite OSI. - Broj korisnika/ca ID kartica.	JU Zdravstva u toj opštini.	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Ministarstvo zdravlja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
6.3. Obezbijediti kontinuiranu primjenu kineziterapije za lica sa tjelesnim i kombinovanim smetnjama	- Obezbijeđen prostor za primjenu kineziterapije. - Broj OSI koje koriste prostorije	JU Zdravstva u toj opštini. NVO	Kontinuirano 2017– 2021.god	Ministarstvo zdravlja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
6.4. Formirati mobilne timove fizioterapeuta za pružanje fizioterapeutskih usluga u kućnim uslovima	- Broj formiranih mobilnih timova.	JU Zdravstva u toj opštini. NVO	Kontinuirano 2017 – 2021.god	Ministarstvo zdravlja, državni i EU fondovi, biznis sektor	
6.5. Inicirati nabavku ginekološkog stola za	- Obezbijeđen ginekološki sto za žene	JU Zdravstva u toj opštini.	2018-2019.god	Ministarstvo zdravlja, državni i EU fondovi,	

žene sa invaliditetom	sa invaliditetom	NVO		biznis sektor	
-----------------------	------------------	-----	--	---------------	--

II DIO –ZAŠTITA LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJA JEDNAKOSTI

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno, namjerno ili nenamjerno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica sa invaliditetom u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na lica sa invaliditetom, zbog kojeg se licu sa invaliditetom otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i drugim oblastima javnog i privatnog života.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se i pozivanje, pomaganje, podsticanje ili podstrekavanje, davanje instrukcija, uznemiravanje, kao i najavljena mogućnost da određeno lice ili grupa lica sa invaliditetom budu izloženi diskriminaciji.

Ne smatraju se diskriminacijom po osnovu invaliditeta propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva, ukoliko su ti propisi, odnosno uvođenje posebnih mjera objektivno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna.

Pristanak lica sa invaliditetom na diskriminaciju po osnovu invaliditeta ne oslobađa odgovornosti lica koje vrši diskriminaciju.

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom sa Opcionim protokolom je najznačajniji međunarodni ugovor koje je Crna Gora ratifikovala i time se obavezala na preduzimanje mjera koje će garantovati njenu punu implementaciju, kao i poštovanje i uvažavanje prava lica sa invaliditetom. **Evropska strategija za osobe sa invaliditetom 2010-2020** predstavlja okvir za djelovanje na nivou Evrope, kao i za nacionalne aktivnosti usmjerene na unapređenje položaja lica sa invaliditetom, bez obzira na pol i godine života.

U cilju pune harmonizacije ratifikovanih međunarodnih ugovora u pravni sistem, Vlada je usvojila Analizu usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN. Donešena je Strategija za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom i promociju jednakosti 2017-2021.

Crna Gora je podnijela prvi inicijalni izvještaj o implementaciji Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom (CRPD/C/MON/1). Komitet je pored pozitivnih ocjena u svojim zapažanjima, dao niz preporuka, koje će Crna Gora imati obavezu da implementira do narednog izvještaja. Određene preporuke se odnose i na implementaciju na lokalnom nivou.

ANALIZA STANJA

Jednakost je jedno od osnovnih ljudskih prava. Ono je u Crnoj Gori zagarantovano Ustavom Crne Gore.

Ustav Crne Gore⁵ jemči zaštitu ljudskih prava, zabranu diskriminacije po bilo kom osnovu i garantuje posebnu zaštitu lica sa invaliditetom.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom⁶, predstavlja najznačajniji pravni akt koji garantuje zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom, uvažavajući principe jednakosti, tolerancije i ravnopravnosti.

Zakon o zabrani diskriminacije⁷ je ustanovio više mehanizama zaštite od diskriminacije, koja se obezbjeđuje kroz građanski sudski postupak, prekršajni postupak, inspeksijski nadzor i postupak pred Zaštitnikom/com ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman). Osim toga, određeni principi anti-diskriminacionog zakonodavstva ugrađeni su i u krivične postupke propisivanjem opšte otežavajuće okolnosti za krivična djela počinjena iz mržnje i propisivanjem krivičnih djela koja u elementima svojih bića već sadrže diskriminatorni osnov (npr, rasa i druga diskriminacija iz čl.443 Krivičnog zakonika⁸).

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom⁹ kao lex specialis uređuje zabranu diskriminacije ove ciljane grupe u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom.

Zakon posebno naglašava princip afirmativne akcije usmjeren na stvaranje uslova za jednako priznavanje, uživanje i ostvarivanje ljudskih prava i sloboda i postizanje stvarne ravnopravnosti lica sa invaliditetom sa drugim licima, kao i unapređenje poštovanja njihovog urođenog dostojanstva.

⁵ Ustav ("Službeni list Crne Gore", br. 001/07 od 25.10.2007, 038/13 od 02.08.2013)

⁶ Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Sl. list Crne Gore", br. 35/15 od 07.07.2015, 44/15 od 07.08.2015)

⁸ ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 070/2003, 013/2004, 047/2006, "Službeni list Crne Gore", br. 40/2008, 25/2010, 73/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015)

⁹ <http://www.minmanj.gov.me/biblioteka/zakoni>

Zakonom je propisano da su državni organi, organi državne uprave, organi jedinica lokalne samouprave, javne službe i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja kao i druga pravna i fizička lica, u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja, dužni su da donose, odnosno uvode i sprovode propise i posebne mjere, koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštite lica sa invaliditetom, koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju u odnosu na druga lica.

Propisi i posebne mjere se donose, odnosno preduzimaju u oblasti: uređenja prostora i izgradnje objekata, informisanja, saobraćaja, vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja, rada, zdravlja, socijalne zaštite, kulture, javnog i političkog djelovanja, kao i u drugim oblastima društvenog života u kojima postoje razlozi za njihovo donošenje, odnosno uvođenje.

Posebne mjere primjenjuju se srazmjerno potrebama i mogućnostima i traju do ostvarenja ciljeva koji su tim mjerama utvrđeni.

CILJEVI LOKALNOG PLANA I PRIPRITETNE OBLASTI ZA ZAŠTITU LICA SA INVALIDITETOM OD DISKRIMINACIJE I PROMOCIJU JEDNAKOSTI

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine prepoznaje deset oblasti, koje će jedinice lokalne samouprave definisati na osnovu analize sopstvenog stanja i potreba, i to:

- poštovanje dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom,
- diskriminacija u oblasti pristupačnosti (fizičke sredine, informacijama i komunikacijama, javnog prevoza),
- diskriminacija u pristupu javnim i privatnim dobrima i uslugama,
- diskriminacija u postupcima pred nadležnim organima,
- diskriminacija u oblasti privatnosti i porodičnih odnosa,
- diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, diskriminacija u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanje,
- diskriminacija u oblasti socijalne zaštite i adekvatnog životnog standarda,
- diskriminacija u oblasti zdravstvene zaštite,
- diskriminacija u oblasti političkog i javnog života,
- diskriminacija u oblasti sporta, kulture i rekreacije.

1- POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA LIČNOSTI LICA SA INVALIDITETOM

Sistemske okvir zaštite od diskriminacije čine opšti Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Osim navedenih čitav niz zakona sadrži anti-diskriminacionu klauzulu kojom se državni i drugi organi uprave i lokalne samouprave, organizacije koje vrše javna ovlašćenja, preduzetnici, pravna i fizička lica obavezuju da sprovedu zakon i vrše djelatnost, odnosno preduzimaju radnje činjenja i nečinjenja na način kojim neće povrijediti načelo zabrane diskriminacije.

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, određeno je da se nepoštovanjem dostojanstva ličnosti lica sa invaliditetom, smatra govor mržnje i omalovažavanje lica sa invaliditetom.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se svako grupisanje koje je planirano, sistemsko ili kontinuirano izdvajanje lica ili grupe lica s invaliditetom i njihovo spajanje u jednu ili više grupa u određenoj situaciji, kada se u istoj ili sličnoj situaciji to izdvajanje i spajanje ne vrši sa drugim licem ili grupom lica.

Cilj 1 :Obezbijediti puno poštovanje dostojanstva ličnosti i ljudskih prava lica sa invaliditetom

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/ partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
1.1.Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	-naziv usklađenih odluka - broj usklađenih odluka	Opština, u saradnji Ministarstvom za ljudska i manjiska prava, Ministarstvom javne uprave, NVO koje bave pitanjima OSI	2018	Nisu potrebna sredstva	
1.2. Organizovanje istraživanja i analiza stanja stepena diskriminisanosti lica sa invaliditetom u lokalnoj samoupravi u odnosu na ostale ranjive grupe (Rome, LGBT osobe, pripadnike manjinskih naroda, itd.)	Broj sprovedenih istraživanja sa kvalitativnim pokazateljima o nivou diskriminacije u društvu	Opština, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, NVO koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano	Opština, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, EU fondovi i drugi donatori	
1.3. Razvijanje saradnje organa lokalnih samouprava sa nevladnim organizacijama sa	-broj zajedničkih inicijativa -broj partnerskih projekata -broj održanih	Opština, u saradnji sa NVO organizacijama	Kontinuirano	Opština, EU fondovi i drugi donatori	

različitim vrstama invaliditeta	sastanaka				
1.4.Organizovati kampanje za sprečavanje diskriminacije lica za invaliditetom	-broj i vrsta edukacija o zabrani diskriminacije i mehanizmima zaštite od diskriminacije OSI - broj i vrsta medijske kampanje (TV spot, pr materijal, publikacije, baneri, flajeri u formatima pristupačnim različitim vrstama invaliditetata)	Opština, saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, i NVO koje se bave pitanjima OSI	2018	Opština, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, EU fondovi i drugi donatori	
1.5.Podsticati lokalne medije čiji je osnivač lokalna samouprava da promovišu zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom u ciju otklanjanja negativnih	Broj realizovanih emisija na ovu temu	Opština, MLJMP, Mediji	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	

stereotipa i
predrasuda prema
licima sa invaliditetom

2 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI PRISTUPAČNOSTI

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom prepoznaje:

➤ *Diskriminaciju u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi*

Neobezbjedjivanje uslova za nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u objektima u javnoj upotrebi i u prostorima i površinama javne namjene licu ili grupi lica sa invaliditetom u skladu sa propisima kojima se propisuje uređenje prostora i izgradnja objekata, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta.

➤ *Diskriminaciju u pristupu informacijama i komunikacijama*

Nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera, koji se odnose na traženje, primanje i širenje informacija namijenjenih javnosti, kao i dostupnost informacija na internetu i u drugim medijima, u pristupačnoj formi licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima iz oblasti informisanja i elektronskih komunikacija, smatra se diskriminacijom po osnovu invaliditeta.

Organi su dužni da za lica sa invaliditetom obezbijede natpis na Brajevom pismu i u lako razumljivim formatima u objektima u javnoj upotrebi i prostorima i površinama javne namjene.

➤ *Diskriminaciju u pristupu javnom prevozu*

- Onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje korišćenja i ulaska u sredstva javnog prevoza, kao i nepreduzimanje i nesprovođenje propisanih mjera za obezbjedjivanje pristupačnosti sredstava javnog prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom
- Odbijanje da se preveze lice ili grupa lica sa invaliditetom, pružanje usluge prevoza licu ili grupi lica sa invaliditetom pod drukčijim i nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima se usluga prevoza pruža drugim korisnicima u skladu sa zakonima kojima se uređuje ta oblast.
- Nedostupnost informacija na stanicama i stajalištima, licu ili grupi lica sa invaliditetom u skladu sa zakonima kojima se uređuje ta oblast.

➤ *Diskriminaciju u oblasti pružanja javnih i privatnih dobara i usluga*

Odbijanje, onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja dobara i usluga; nepoštovanjem principa univerzalnog dizajna, pružanje dobara i usluga pod drukčijim i nepovoljnijim uslovima od onih pod kojima se dobro i usluga pruža drugim korisnicima, namjerno kašnjenje ili odlaganje pružanja dobara i usluga, iako je lice ili grupa lica sa invaliditetom zatražila i ispunila uslove za blagovremeno pružanje dobara i usluga prije drugih lica; i povećanje cijene javnih i privatnih dobara i usluga usljed uvećanih troškova neposredno proisteklih iz pružanja javnih i privatnih dobara i usluga licu ili grupi lica sa invaliditetom smatra se diskriminacijom.

Diskriminacija lica sa invaliditetom postoji i u slučaju kad nijesu preduzete posebne mjere za otklanjanje ograničenja, odnosno nejednakog položaja u kojem se ta lica nalaze.

Posmatrajući sa stanovišta pokrenutih postupaka za zaštitu od diskriminacije pred nadležnim institucijama, podaci govore da je diskriminacija u pristupu objektima i površinama u javnoj upotrebi najviše prisutna. Lica sa invaliditetom se uglavnom opredjeljuju za vođenje postupaka za naknadu nematerijalne štete iz osnova diskriminacije u oblasti nepristupačnosti fizičkog pristupa objektima, dok nema podataka o postupcima u i drugim oblastima.

Cilj 2: Ravnopravan pristup licima sa invaliditetom u oblasti pristupačnosti objektima u javnoj upotrebi i javnim površinama, informacijama i komunikacijama, javnom prevozu i pružanju javnih i privatnih dobara i usluga

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
2.1. Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	Izmijenjena Odluka o regulisanju saobraćaja na teritoriji opštine	Opština/NVO/Udr uženja prevoznika	2018-	Nisu potrebna sredstva	
	Izmijenjena Odluka o gradskom i prigradskom linijskom prevozu putnika	Opština/NVO/Udr uženja prevoznika	2018-		
	Izmijenja Odluka o auto taksi prevozu	Opština/NVO/Udr uženja prevoznika	2018-		
2.2. Organizovati edukacije za službenike lokalnih samouprava o antidiskriminacionom zakonodavstvu i mehanizmima zaštite od	Broj sprovedenih edukacija Broj edukovanih službenika	Opština/MLJMP/MORT	2018-	Opština, donatori	

diskriminacije sa posebnim akcentom na zabranu diskriminacije u oblasti pristupačnosti i fizičke sredine, informacija i komunikacija, javnog prevoza i usluga					
2.3. Ustanoviti zahtjev za pristupačnost informacija i sredstava komunikacija koji su objavljeni na portalima lokalnih uprava, bez diskriminacije u odnosu na lica sa različitim vrstama invaliditeta	Zahtjev upućen	Opština,MJU,MLJM P,NVO	2018-	Opština, donatori	
2.4. Organizovati edukacije za predstavnike medija čiji je osnivač lokalna samouprava o upotrebi koncepta poštovanja ljudskih prava lica sa invaliditetom i zaštite od diskriminacije	Broj sprovedenih edukacija Broj edukovanih predstavnika medija	Opština/NVO /MLJMP	Koninuirano	Opština, donatori	

prilikom izvještavanja					
2.5. Organizovati edukacije lica sa invaliditetom o antidiskriminacionom zakonodavstvu i mehanizmima zaštite od diskriminacije sa posebnim akcentom na zabranu diskriminacije u oblasti pristupačnosti i fizičke sredine, informacija i komunikacija, javnog prevoza i usluga	Broj sprovedenih edukacija Broj edukovanih lica sa invaliditetom	Opština/MLJMP/ NVO	2018-	Opština, donatori	
2.6. Obezbijediti natpis na Brajevom pismu na svim ustanovama i preduzećima čiji je osnivač opština, shodno članu 12. Zakona o zabrani diskriminacije	Postavljen natpis na Brajevom pismu na ustanovama i preduzećima čiji je osnivač opština	Svi organi lokalne uprave/ustanova i preduzeća čiji je osnivač lokalna uprava	2018-	Opština, javno preduzeće čiji je osnivač opština, donatori	

3- DISKRIMINACIJA U POSTUPCIMA PRED ORGANIMA LOKALNE UPRAVE I JAVNIH SLUŽBI

Odredbe člana 12 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom garantuju svima jednak tretman pred zakonom, a poslovna sposobnost je uslov za ostvarivanje navedenog prava. Princip zabrane diskriminacije se odnosi na obezbjeđivanje jednakog položaja lica sa invaliditetom u postupcima pred organima vlasti, uključujući i pitanje poslovne odnosno procesne sposobnosti. Jedan od najvećih izazova kada su u pitanju lica sa invaliditetom je ukidanje instituta lišenja poslovne sposobnosti i uvođenje sistema donošenja odluka uz podršku, za lica za koja se ocjeni da je to neophodno.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređuje ovu oblast na način što propisuje da se diskriminacijom po osnovu invaliditeta u postupcima pred organima, smatra:

- utvrđivanje posebnih uslova za lica ili grupu lica sa invaliditetom,
- uskraćivanje ili ograničavanje prava,
- vođenje upravnog, sudskog ili drugog postupka na način koji onemogućava ili otežava puno i efektivno učešće;
- nepreduzimanje, odnosno nesprovođenje propisa i posebnih mjera primjerenih invaliditetu u cilju obezbjeđivanja efektivnog učešća u postupku pred organom, osim ako su ti uslovi opravdani iz razloga opšte, lične i imovinske bezbjednosti tih ili drugih lica;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu ili grupi djece sa invaliditetom u postupku pred organom, u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo ne uskraćuje ili ne ograničava drugoj djeci.

Cilj 3: Ravnopravan pristup licima sa različitim vrstama invaliditeta postupcima pred organima lokalne samouprave i uprave

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/ partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
3.1. Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	Izmijenjena odluka o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava nevladinim organizacijama Izmijenjena odluka o finansiranju projekata nevladinih organizacija Izmijenjena odluka o pružanju pravne pomoći	Opština/ NVO /MLJMP	Kontinuirano	Nisu potrebna sredstva	
3.2. Omogućiti licima sa različitim vrstama invaliditeta učestvovanje u postupcima pred organima lokalne samouprave u formatima	Broj postupaka u kojima je stranci koje je lice sa invaliditetom omogućeno učešće u postupku(uz pomoć gestovnog prevodioca, ili su mu informacije dostavljene u pristupačnom formatu)	Opština/ MJU/MLJMP/NV O koje se bave pitanjima OSI	Kontinuirano	Opština	

pristupačnim njihovoj vrsti invaliditeta					
--	--	--	--	--	--

4 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI SOCIJANE ZAŠTITE, ADEKVATNOG ŽIVOTNOG STANDARDA, SAMOSTALNOG ŽIVOTA I ŽIVOTA U ZAJEDNICI

Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, propisano je da je diskriminacija u oblasti invaliditeta ograničavanje prava na samostalni život i život u zajednici.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se ograničavanje prava na samostalan život i život u zajednici:

- 1) ograničavanjem izbora mjesta stanovanja licu sa invaliditetom time što prilikom prelaska iz jednog mjesta stanovanja u drugo može izgubiti pravo na stanovanje odgovarajućeg standarda u smislu zakona kojim se uređuje socijalno stanovanje, kao i podršku za život u zajednici, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita;
- 2) nesprovođenjem i nepreduzimanjem posebnih mjera na uspostavljanju i pružanju podrške za život u zajednici licima sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita; i
- 3) uskraćivanjem pružanja podrške za život u zajednici u mjeri u kojoj je objektivno utvrđeno da je ona potrebna za samostalan život lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje socijalna i dječja zaštita.

Prema podacima Uprave za inspekcijske poslove – Inspekcija socijalne i dječije zaštite od 30.06.2017. godine, ova inspekcija je primila dvije prijave za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom. Prema podacima Uprave za inspekcijske poslove podnosilac prijave u prvom slučaju je nevladina organizacija za zaštitu lica sa invaliditetom, koja je podnijela prijavu po osnovu nejednakog postupanja Ministarstva rada i socijalnog staranja u postupku ostvarivanja prava na ličnu invalidninu lica sa oštećenjem vida. U drugom slučaju, lice sa oštećenjem vida je preko Zaštitnika ljudskih prava i sloboda podnijelo prijavu ovoj inspekciji po osnovu različitog tretmana u ostvarivanju prava na ličnu invalidninu u odnosu na lica iz inicijative kojima je pravo priznato, različito postupanje nadležnih organa. Inspektori socijalne i dječije zaštite su spojili navedene prijave u jednu, i u dijelu raspoloživih podataka izvršili inspekcijski nadzor. Utvrđene su nepravilnosti u postupku ostvarivanja i korišćenja prava na ličnu invalidninu svih korisnika i preduzete mjere kod subjekata nadzora ukazivanja i rješenja o otklanjanju nepravilnosti, po kojima je dobrovoljno postupljeno, a o sprovedenom inspekcijskom nadzoru podnosioci prijave su pismeno obaviješteni, kao i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda.

Cilj 4: Diskriminacija u oblasti socijalne zaštite, adekvatnog životnog standarda, samostalnog života i života u zajednici

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
4.1. Harmonizacija propisa na lokalnom nivou sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom	Odluka o rješavanju stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe	Opština/MLJMP	Kontinuirano 2018-2021	Nijesu potrebna sredstva	
4.2. Izraditi analizu o potrebama građana za uslugama u socijalnoj i dječjoj zaštiti u opštini	Urađena analiza o potrebama OSI za uslugama	Opština/ MRSS/NVO	2019	Opština	

5 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI PRIVATNOSTI I PORODIČNIH ODNOSA

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom kroz dvije odredbe uređuje diskriminaciju u ovim oblastima.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti privatnosti se smatra:

- 1) povreda, odnosno miješanje u privatnost i porodični život lica sa invaliditetom; i
- 2) upotreba podataka o ličnosti, a naročito podataka vezanih za invaliditet, van namjene za koju su prikupljeni.

Diskriminacija u oblasti porodičnih odnosa

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti porodičnih odnosa smatra se uskraćivanje ili ograničavanje prava djetetu sa invaliditetom da se njegovi roditelji brinu o njemu u istoj ili sličnoj situaciji u kojoj se to pravo ne uskraćuje ili ne ograničava djetetu bez invaliditeta.

Cilj 5: Diskriminacija u oblasti privatnosti i porodičnog života

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti/partneri	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
5.1. Organizovati edukacije službenika u organima lokalne uprave o zabrani upotrebe podataka o ličnosti, a naročito podataka vezanih za invaliditet, van namjene za koju su prikupljeni	Broj realizovanih obuka Broj polaznika obuke	Opština / Agencija za zaštitu ličnih podataka	Kontinuirano	Opština	

6 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI VASPITANJA, OBRAZOVANJA I STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA

Član 24 Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom garantuje pravo na inkluzivno obrazovanje svim učenicima i studentima sa invaliditetom.

Odredbom Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom određeno je da se diskriminacijom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja smatra onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje licu sa invaliditetom:

- izbora obrazovnog programa i upisa i pristupa i boravka u obrazovno-vaspitnoj ustanovi, u skladu sa njegovim mogućnostima;
- praćenja nastave i provjere znanja, kao i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;
- nepreduzimanje i nesprovođenje posebnih mjera za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške u skladu sa propisima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja;
- isključivanje lica sa invaliditetom iz obrazovno-vaspitne ustanove kad u istoj ili sličnoj situaciji tome ne podliježu njegovi vršnjaci.

U ovoj oblasti Organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvete imenuje Prvostepenu komisiju za usmjeravanje djece u poseban obrazovni program.

Cilj 6: Omogućiti inkluzivno obrazovanje na svim nivoima na svim nivoima, za sve učenike i studente sa invaliditetom, uključujući i obrazovanje odraslih lica sa invaliditetom

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
6.1.Potpisivanje Memoranduma o saradnji u vezi promocije jednakosti prava i nediskriminacije lica sa invaliditetom i principa univerzalnog dizajna	-Memorandum potpisan	Opština/Osnovne škole	2018	Nisu potrebna sredstva

7- DISKRIMINACIJA U OBLASTI PROFESIONALNE REHABILITACIJE, RADA I ZAPOSŁJAVANJA

Rezultati istraživanja koje je sproveo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i UNDP pokazuju da skoro 60% građana Crne Gore smatra da su u oblasti zapošljavanja lica sa invaliditetom najteže ostvaruju svoja prava, dok su takođe sličnog mišljenja i lica sa invaliditetom.

Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom propisuje da se diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja smatra:

- 1) nezapošljavanje lica s invaliditetom, koje ima jednake ili bolje kvalifikacije, stručne ili radne sposobnosti nego lice bez invaliditeta, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom;
- 2) ograničavanje pristupa zapošljavanju, samozapošljavanju ili profesiji, članstvu u organizaciji radnika ili poslodavaca licu sa invaliditetom;
- 3) propisivanje restriktivnijih pravila koja se odnose na rad i radne uslove, uključujući otpuštanje i zaradu za lica sa invaliditetom;
- 4) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera na prilagođavanju radnog mjesta i uslova za rad u skladu sa posebnim propisima, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom; i
- 5) propisivanje drugačijih i nepovoljnih uslova licu ili grupi lica s invaliditetom za ostvarivanje drugih prava iz radnog odnosa, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom.

Cilj 7: Ravnopravan pristup licima sa invaliditetom u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
7.1.Učiniti pristupačnim za lica sa invaliditetom informacije o proceduri zapošljavanja u organima lokalne uprave	- Broj dokumenta objavljenih u pristupačnom formatu	Opština	Kontinuirano	Opština, EU fondovi i drugi donatori	
7.2.Organizovati obuke za nezaposlena lica sa invaliditetom o zapošljavanju u organima lokalne uprave i javnih službi	- Broj organizovanih obuka - Broj polaznika/lica sa invaliditetom	Opština/Zavod za zapošljavanje/Biro rada/ /NVO OSI	2018-	Opština, EU fondovi i drugi donatori	
7.3.Realizovati projekte po osnovu javnog poziva za finansiranje projekata za zapošljavanje lica sa invaliditetom	- Raspisan javni poziv - Realizovani projekti	Opština/Zavod za zapošljavanje/Biro rada/NVO OSI	2018-	Opština, EU fondovi i drugi donatori	

8 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I PRISTUPA ADEKVATNIM POMAGALIMA

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom uređena je diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta smatra se ograničavanje lične pokretljivosti uskraćivanjem ili ograničavanjem dostupnosti kvalitetnih i savremenih pomagala koja u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju ličnu pokretljivost lica sa invaliditetom, u skladu sa propisima kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje.

Dostupnost pomagala licu sa invaliditetom, pod drukčijim ili nepovoljnijim uslovima od uslova pod kojima su ta pomagala dostupna drugim licima sa invaliditetom, zbog njegovog ličnog svojstva (pola, imovnog stanja, nacionalne pripadnosti i dr.) smatra se diskriminacijom lica sa invaliditetom po drugom osnovu, osim ako bi obezbjeđivanje takvog pomagala ugrozilo život ili zdravlje tog ili drugog lica.

Shodno Zakonu o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti zdravstvene zaštite u smislu propisa kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje, smatra se:

- 1) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje, tretman, habilitaciju i rehabilitaciju smetnje u razvoju radi smanjenja stepena invaliditeta;
- 2) nepreduzimanje i nesprovođenje mjera zdravstvene zaštite za rano otkrivanje bolesti koja može prouzrokovati invaliditet i pravovremeno liječenje radi sprječavanja invaliditeta ili smanjenja stepena invaliditeta;
- 3) odbijanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;
- 4) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom;
- 5) utvrđivanje posebnih uslova za lica sa invaliditetom u pogledu godina života prilikom pružanja zdravstvene zaštite i rehabilitacije;
- 6) pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu ili grupi lica sa invaliditetom pod uslovima koji se ne traže za druga lica;
- 7) neblagovremeno pružanje zdravstvene zaštite i rehabilitacije licu sa invaliditetom, iako je to lice zatražilo i ispunilo uslove za blagovremeno pružanje zdravstvene zaštite, kao i davanje prednosti u pružanju zdravstvene zaštite i rehabilitacije drugim licima u odnosu na lica sa invaliditetom;

8) uskraćivanje, ograničavanje i neblagovremeno pružanje informacija o utvrđenom zdravstvenom stanju, preduzetim ili namjeravanim mjerama liječenja i rehabilitacije lica sa invaliditetom;

9) vršenje operativnog zahvata ili drugog medicinskog tretmana bez pisane saglasnosti lica sa invaliditetom kao pacijenta; i

10) uskraćivanje ili ograničavanje prava na zdravstveno i životno osiguranje licu ili grupi lica sa invaliditetom ako se ta prava ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima.

Cilj 8: Ravnopravan pristup lica sa invaliditetom zdravstvenoj zaštiti

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja i iznos sredstava	Iznos sredstava
8.1.Organizovati kampanju za preventivne preglede za lica sa invaliditetom	- Broj realizovanih kampanja	Opština/ Ustanove zdravstvene namjene na lokalnom nivou Ministarstvo zdravlja/ NVO OSI/	2018-	Opština, EU fondovi i drugi donatori	
8.2.Inicirati otvaranje ambulanti u ruralnom području, pristupačnih licima sa invaliditetom	- Broj sprvedenih inicijativa	Opština	2018	Nisu potrebna sredstva	

9 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI POLITIČKOG I JAVNOG ŽIVOTA

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti političkog i javnog života, licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na biračko pravo;
- uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta;
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pristupa, kretanja, boravka i rada u prostorijama političkih partija;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invaliditetom ako se ta prava u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima;
- nepreduzimanje i nesprovođenje propisa i mjera za stvaranje uslova za puno i efektivno učešće lica sa invaliditetom u vršenju javnih funkcija;
- odbijanje zahtjeva i utvrđivanje posebnih uslova za učlanjenje lica ili grupe lica sa invaliditetom u nevladine organizacije;
- uskraćivanje ili ograničavanje prava licu sa invaliditetom da bira i bude biran u organe upravljanja javnih ustanova, nevladinih organizacija i drugih institucija, kao i da efikasno obavlja dužnosti i javne funkcije na svim nivoima vlasti uz pomoć tehnologija za pomoć licima sa invaliditetom.

Ova oblast je uređena i Zakonom o izboru odbornika i poslanika, kao i podzakonskim aktima Državne izborne komisije.

Cilj 9: Ravnopravan pristup političkom i javnom životu za sva lica sa invaliditetom, bez diskriminacije

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
9.1.Organizovati kampanje za podizanje svijesti o uključivanju lica sa invaliditetom u politički i javni život	- Broj realizovanih kampanja	Opština/NVO /MLJMP/ OSI	2018-2021	Opština, EU fodovi i drugi donatori	

10 - DISKRIMINACIJA U OBLASTI KULTURE, SPORTA I REKREACIJE

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti kulture licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- nepristupačnost kulturnih dobara i aktivnosti,
- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje da se bave kulturnim i umjetničkim radom,
- nesprovođenje propisa, odnosno nepreduzimanje posebnih mjera za podsticanje razvoja i korišćenja kulturnih, umjetničkih i intelektualnih potencijala, u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacijom se smatra i nepriznavanje kulturnog i jezičkog identiteta opštim ili pojedinačnim pravnim aktom, licu ili grupi lica sa invaliditetom, odnosno nepreduzimanje i nesprovođenje mjera za ostvarivanje tog identiteta u smislu propisa kojima se uređuje oblast kulture.

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti sporta, rekreacije i aktivnosti u slobodno vrijeme licu ili grupi lica sa invaliditetom, smatra se:

- onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje učešća u sportskim i rekreativnim aktivnostima, kao i drugim aktivnostima u slobodno vrijeme;
- nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost sportskih i rekreativnih aktivnosti, kao i aktivnosti u slobodno vrijeme
- nesprovođenje propisa i nepreduzimanje posebnih mjera kojima se obezbjeđuje dostupnost uslova za učešće u igri djetetu ili grupi djece sa invaliditetom, kao i uskraćivanje i ograničavanje tog prava, osim ako bi učešće u ovim aktivnostima ugrozilo život ili zdravlje djeteta sa invaliditetom ili drugog lica.

Cilj 10: Ravnopravno učešće u kulturnom , sportskom , rekreativnom životu, za OSI, bez diskriminacije

Aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja	Iznos sredstava
10.1.Realizovati predstavu pristupačnu za sve građane (uključujući i lica sa oštećenjem sluha i vida) bez diskriminacije	- Realizovana predstava	Lokalne ustanove iz oblasti kulture Lokalna uprava /Ministarstvo kulture/MLJMP/ NVO OSI	2018-2021	Opština, EU fodovi i drugi donatori	
10.2.Podsticati organizovanje kulturnih događaja u kojima će biti uključena lica sa invaliditetom bez diskriminacije	- Broj realizovanih događaja (pjesničke večeri, umjetničke kolonije, itd.)	Opština/ Ministarstvo kulture/MLJMP/ NVO organizacije	2018-	Opština, EU fodovi i drugi donatori	
10.3.Promovisati razvoj sporta za lica sa invaliditetom	- Broj održanih edukacija - Broj lica sa invaliditetom	Opština/Paraolim pijski komitet/Ministarstvo sporta/NVO OSI/sportski klubovi OSI	Kontinuirano	Opština, EU fodovi i drugi donatori	
10.4.Razvijati rekreativne aktivnosti na nivou grada, bez diskriminacije za lica sa invaliditetom	- Broj organizovanih događaja - Broj uključenih lica sa invaliditetom	Opština/Paraolim pijski komitet/Ministarstvo sporta/NVO	2018	Opština, EU fodovi i drugi donatori	

		OSI/sportski klubovi OSI			
--	--	--------------------------	--	--	--

PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI

Procjena uspješnosti sprovođenja plana (evaluacija) radiće se na godišnjem nivou.

Finalna procjena uspješnosti čitavog plana biće urađena na kraju cijelog ciklusa tj. po isteku samog plana (vremenski određenog perioda na koji je plan napravljen). Proces praćenja uspješnosti realizacije Lokalnog plana biće rađen u odnosu na indikatore tj. pokazatelje uspješnosti koji su definisani na nivou aktivnosti i nalaze se u sklopu tabele operativnog plana.

Organ/i lokalne uprave nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom biće zadužen za realizaciju Lokalnog plana u oblasti invaliditeta za period 2017 – 2021. Procesom sprovođenja plana i same evaluacije će koordinisati organ/i nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom, u saradnji sa ostalim sekretarijatima i institucijama čiji su predstavnici članovi radne grupe za izradu Lokalnog akcionog plana. Organ/i lokalne uprave nadležan za pitanja osoba sa invaliditetom će imenovati kontakt osobu zaduženu za koordinaciju aktivnostima u sprovođenju i izvještavanju o realizaciju LAP-a.

FINANSIJSKI PLAN

Lokalni plan u oblasti invaliditeta predstavlja strateško opredjeljenje Opštine i listu prioriternih aktivnosti čije sprovođenje je neophodno ako se želi unaprijediti kvalitet života osoba sa invaliditetom.

Sredstva za realizaciju aktivnosti će se planirati u budžetu opštine i posebno opredjeljivati za realizaciju aktivnosti iz Dijela I koji se odnosi na implementaciju Strategije za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020. godine i za realizaciju aktivnosti iz Dijela II koji se odnosi na implementaciju Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, za period 2017-2021.godine.

Sredstva za realizaciju mjera-aktivnosti predviđenih planom će dijelom biti obezbijedena iz opštinskog budžeta a dijelom iz drugih izvora (državni budžet, Fondovi EU, IPA prekogranični fondovi, sponzorstva, donacije itd.).

ZAJEDNICA OPŠTINA CRNE GORE